

UDK 811.163.42'374.82"17"

Izvorni znanstveni članak
Rukopis primljen 31. VIII. 2006.
Prihvaćen za tisak 11. V. 2007.

Ivana Franić

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
ifranic@ihjj.hr

RUKOPISNI *VOCABOLARIO ITALIANO-ILLIRICO* (~ 1745.) FRA LOVRE CEKINIĆA

U radu se predstavlja rukopisni rječnik *Vocabolario italiano-illirico*, dvojezični hrvatsko-talijanski rječnik, djelo Dubrovčanina fra Lovre Cekinića. Rukopis je nastao 40-ih godina 18. stoljeća, a danas se čuva u biblioteci Samostana Male braće u Dubrovniku. Analizira se autorova leksikografska metoda te se naznačuje leksičko bogatstvo desne, hrvatske strane.

0. Uvod

Fra Lovro Cekinić (Dubrovnik 1692. – Split 1752.), ugledan redovnik franjevac iz Samostana Male braće u Dubrovniku, svojim je redovničkim i kulturnim djelovanjem ostavio neizbrisiv trag u dubrovačkoj prošlosti. O tome marljivu sakupljaču i prepisivaču povijesnih i književnih djela te vrsnu propovjedniku literatura donosi uglavnom vrlo oskudne podatke. Najčešće se ističe njegovo prepisivačko, kroničarsko i propovjedničko djelovanje,¹ dok se tek uzgred spominje njegov leksikografski rad.² Cilj je ovom radu izbliza promotriti i detaljnije prikazati Cekinićev dvojezični talijansko-hrvatski *Vocabolario italiano-illirico* nastao na tragu leksikografskih nastojanja *Akademije ispraznih*. Osobita će pozornost biti posvećena autorovoj leksikografskoj metodi te strukturi desne, tj. hrvatske strane rječnika. Pri razmatranju leksika temeljni će kriterij biti identifikacija leksičkoga korpusa s obzirom na leksikografska djela koja prethode *Vocabolariju*, ali isto tako i u odnosu na djela koja datiraju nekoliko desetljeća poslije.

¹ V. Pivčević 1909–1910: 128–131, Berić 1956: 264–270, Körbler 1916: 224–225.

² V. Mitrović 1909: 528–533.

1. Rukopis

Vocabolario je jedan od četiriju rječnika uvezanih u rukopisni kodeks *Razlika skladanja slovinska*.³ Kodeks se čuva u biblioteci Male braće pod signaturom 194. Na naslovnoj stranici rukopisnoga *Vocabolarija* zapisano je sljedeće:

*Vocabolario Italiano Illirico raccolto da F.
Lorenzo da Ragusa Min. Osser. di S. Francesco
detto Zecchinich.*

Osim naslova, u kratkim je crtama opisan i završetak autorova životnog puta:

*Mori adi 11. Novembre 1752. nel Conven-
to di S. Maria alle Paludi vicino a Spalato in
Dalmazia d'anni 58 d'eta e 41 di religione.
Requiescat in pace.*

Amen.

Podatci iz toga zapisa crpljeni su po svoj prilici iz *Nekrologija* Benvenuto Rode (br. 679), s time da se razlikuju u navođenju dobi u kojoj je Cekinić umro. Zapisivač s naslovnice govori da je to bilo u 58-oj godini, a Rode u 60-toj godini.⁴

Na prvoj stranici rječnika zapisane su riječi *In Dei Nomine Amen*. Tekst rječnika pisan je dvostupačno, a dva su stupca razdijeljena crtom. Talijanske se natuknice nižu abecednim redom na ukupno 107 stranica teksta, a paginacija u samome rukopisnom kodeksu teče od stranice 5. do 243. Mnogo je, naime, praznoga prostora: s jedne strane nisu sve stranice u cijelosti ispunjene tekstem rječnika, a s druge strane znatan je i broj praznih stranica koje je autor ostavljao nakon svakoga slova za naknadno dopunjavanje.

Vocabolario po opsegu možemo ubrojiti u manja leksikografska ostvarenja: on, kako smo utvrdili, broji 5080 natuknica. Uz to, valja napomenuti da udio praznih mjesta (natuknica bez definicije) nije zanemariv – po prilici ih je 600,

³ Kodeks je detaljnije opisan u Brlek 1952: 185–188 i Franić 2005: 68–69. Osim Cekinićeva *Vocabolarija* dio su rukopisnoga kodeksa br. 194 još i Vrančićev tiskani *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum...*, potom *Dictionarium Latino-Illiricum* Đure Matijaševića, a treći je rječnik *Slovošlovje dalmatinsko-talijansko*, kako se još naziva hrvatsko-talijanski rječnik pripisan Bartolu Kašiću.

⁴ Pitanje Cekinićeva podrijetla i godine rođenja ostaje i dalje otvoreno. Premda smo istraživanjem arhivske građe utvrdili da je Cekinić doista rođen u Dubrovniku (o tome piše on sam u zapisu na margini rukopisa *Istoria e Privilegi...* str. 42, v. popis literature), u onodobnim matičnim knjigama nismo pronašli pisanoga spomena o datumu njegova rođenja). O podrijetlu v. Franić 2004a.

što iznosi nešto više od 10%. Broj je natuknica neznatno povećan intervencijama i dopunama drugoga autora za kojega pretpostavljamo da bi mogao biti Ivan Marija Matijašević.⁵ Tih je intervencija po prilici na 200 mjesta, a nalazimo ih zapisane sitnim rukopisom između Cekinićevih natuknica. Matijašević je, osim toga, bilježio sinonime uz Cekinićeve definicije, primjerice uz *bucagnie* dodaje *švek* (s. v. *rimbombo*), uz *braniscte, odrada* dodaje *šastor* (s. v. *riparo*), uz *guliti* dodaje *peruscatti* (s. v. *pelare*), uz *vmietonstvo* dodaje *pamet* (s. v. *ingegno*). Na Matijaševićevo autorstvo upućuje grafija *ær* za samoglasno *r* kao u umetnutim natuknicama *Rattrato* – *šgærçen, Oscurarsi* – *Pomærcatti*; grafija *je* u refleksima jata kao u umetnutim natuknicama *Pigliar di mira* – *šamjeriti, Comparire* – *Udjeliti*.

Poslije natuknice *storgersi* na str. 212 dodana je kratka napomena *Alia nomina habentur in fine post litteram Z*. Potom na str. 241–243 autor doista nastavlja s preostalim natuknicama koje su trebale biti navedene nakon *storgersi*. Čini se da je došlo do zabune prilikom unošenja teksta rječnika, pa su umjesto preostalih natuknica sa slovom *s* unesene natuknice sa slovom *t*.

U tekstu rječnika nismo pronašli ništa što bi upućivalo na moguću dataciju, kao što su to već prije utvrdili Mijo Brlek (1952: 186) i Pavo Mitrović (1909: 529–530). Stoga se o razdoblju kada je rječnik nastao može samo nagađati. Brlek pretpostavlja da je to bilo upravo u godinama kada je Cekinić sastavljao *Kuljen*, dakle između 1731. i 1745. g. Mitrović (1909: 530) pak govori da je rječnik „posto u Dubrovniku u prvoj polovici ili najkasnije u polovici 18. vijeka“. Ako krenemo od pretpostavke da je autor sastavljao rječnik za vlastitu uporabu, onda se to moglo događati tek u godinama koje će prethoditi njegovoj smrti, dakle po prilici od 1745. do 1752., kao što tvrdi Dušan Berić (1956: 270). Naime, gotovo je sigurno da je rad na prijevodu djela *Duhovne zabave duše bogoljubne* bio neposrednim povodom nastanku rječnika: autor je rječnik sastavio kako bi što bolje razumio osnovni fundus talijanskih riječi. Stoga se možemo složiti s Berićevim tvrdnjama: „Rukopis fra Lovrin *Duhovne zabave* važan je zbog toga jer nam on ukazuje da se fra Lovro, zanimao i prevodenjem s talijanskog jezika. To nas ujedno utvrđuje u uvjerenju, da je fra Lovro, vjerovatno, i sastavio [...] rječnik za svoju svakodnevnu uporabu.“ (Berić 1956: 269). Ako je dakle prijevod *Duhovnih zabava* nastao u posljednjim godinama njegova života, gotovo je sigurno da je paralelno s prijevodom mogao nastati i ovaj rječnik.

Jezik Cekinićeva *Vocabolarija* vjeran je odraz onodobne dubrovačke jezične stvarnosti. Slika je to jezičnoga stanja koje je zatečeno u Dubrovniku sre-

⁵ Ivan Marija Matijašević (1714. – 1791.) dubrovački isusovac, misionar, propovjednik, autor rječnika *Dizionario italiano-slavo-moscovitico* (1751.). Osobito su velike njegove zasluge za očuvanje rukopisâ i sveukupne isusovačke baštine u Dubrovniku.

dinom 18. stoljeća, kada je već dvadesetak godina u uporabi Della Bellin *Dizionario*, a kada Stulli počinje s pripremama za svoj tripartitni rječnik. Jezik se *Vocabolarija* stoga jedino može i mora opisati i ocijeniti upravo u odnosu prema *Dizionarioju* kao mogućemu Cekinićevu uzoru, te Stullijevim rječnicima kao svojevrstnome sukusu dubrovačke leksikografije. Nakon Đure Matijaševića⁶ i Cekinić je dubrovački izvorni govornik koji će popisati vlastiti idiom, a u tome će ga slijediti Ivan Marija Matijašević te nekoliko desetljeća poslije Joakim Stulli. Stoga mislimo da velika prednost *Vocabolarija* leži upravo u tome što nastaje iz pera vjerodostojna poznavatelja materinskog idioma, propovjednika koji je pomno birao riječi u svojim obraćanjima dubrovačkome puku.

2. Napomena o grafiji

Cekinićev se grafijski sustav oslanja na dubrovačku grafijsku tradiciju, ali se ne može reći da dosljedno preuzima točno određeni grafijski model. Prema načinu bilježenja suglasnika i suglasničkih skupova utvrdili smo da je riječ o tipu grafije koji kombinira već ustaljena grafijska rješenja. Uočeno je identično bilježenje dvaju različitih suglasnika, što rezultira nemogućnošću interpretiranja relevantnih fonoloških pojava i zakonitosti. Cekinićev grafijski sustav može se pregledno prikazati ovako:

FONEM	GRAFEMI	PRIMJERI
/ c /	zz, z	Vsbardizza, zigl
/ č /	c	ocinstuo, tomaciti
/ ć /	ch, chi, cchj	nachse, chiuchienstuo, picchja
/ ċ /	gh, ghi, ge	svegh, meghiu, vangeglie
/ ģ /	i, j	pristoino, diedina, jasje, jutrigni
/ k /	k, c	priklonstuo, casctio, squasceno
/ ĳ /	gl	istomacitegl
/ ŋ /	gn	pustignak
/ r̥ /	ar	maruiza, karscgluos, sard

⁶ Đuro Matijašević (1670. – 1728.) dubrovački svećenik i leksikograf. Kao *spiritus movens* dubrovačke *Akademije ispraznih* uvelike je oblikovao književnu, kulturnu i uopće društvenu svijest Dubrovnika na prijelazu iz 17. u 18. stoljeće. Osobito se zalagao za pitanja književnoga jezika i pravopisa. Sastavio je rječnik *Dictionarium latino-illiricum* (1715. – 1716.) popunjavajući time leksikografsku prazninu između Mikaljina *Blaga jezika slovinskoga* i Della Bellina *Dizionarioja*. Autor je i prve hrvatske sačuvane zbirke poslovia *Proričja slovinska* iz 1697.

/ s /	s, ss	jasle, cessa
/ š /	sc	jesca, iskuscagnie
/ u /	u, v	jutrigni, Vmietonstuo
/ v /	u	glasouit, dietinstuo, lasgiu
/ z /	s	sasiestiti, vsradouatse
/ ž /	sg	poblasgeniti, slusgbenik

Fonemi /c/, /č/ i /ć/ bilježe se u skladu s grafijskom tradicijom koja traje još od 16. stoljeća.

Fonem /ʒ/ jednako se bilježi i onda kada je rezultat praslavenske (stare) jotacije i kada je rezultat sekundarne (novije) jotacije: *svegh*, *meghiu*, *vangeglie*.

Fonem /j/ bilježi se grafemom *i* u intervokalnom položaju i u refleksu jata, kao što pokazuju primjeri *pristoino* i *diedina*.

Tri su načina bilježenja fonema /k/, što ujedno predstavlja fonem s najvećim brojem rješenja. S jedne strane bilježi se grafemom *k* kao u *priklonstuo*, potom grafemom *c* kao u *castio*, te napokon grafemom *q* (u suglasničkoj skupini *kv*) kao u primjeru *squascen*.

Cekinić digramima *gl* i *gn* bilježi sliven izgovor /l/ i /n/ kao u primjerima *istomacitegl* i *pustignak*, dok nesliveni izgovor sljedova *l-j* i *n-j* bilježi grafijama *gli* i *gni* kao u glagolskih imenica *pitagnie* (s. v. *dimanda*); *vladagnie* (s. v. *dignita*); *sabragniegnie* (s. v. *diuieto*); *natiezagnie* (s. v. *emolazione*); *pomankagnie* (s. v. *errore*); *kuscagnie* (s. v. *esperienza*); *dreseglie* (s. v. *cordoglio*).

Vokalno /r/ bilježi se digramom *ar* kao u primjerima *satuardoglauiiti* (s. v. *incapriciarsi*); *obartan* (s. v. *esperto*); *suarha* (s. v. *conclusionone*); *vsbardizza* (s. v. *ascesa*).

Sastavljeno se piše povratna zamjenica *se* u enklizi *kakose* (s. v. *a parer mio*), te kada stoji uz infinitiv *dogouoritse* (s. v. *allocarsi*); *smarsnutse* (s. v. *congelarsi*); *vsradouatse* (s. v. *essultare*). Na isti se način pišu i prijedložne sveze *v'kratko* (s. v. *breuemente*) te *s'pametim* (s. v. *comprendere*), te složeni oblici gdje se glagol *biti* nalazi u enklizi *toies* (s. v. *centurione*) i *sctoie* (s. v. *honoruole*).

Fonem /v/ bilježi se grafemom *u*: *sfietouatse* (s. v. *consultare*); *poluuiierstuo* (s. v. *heresia*); *daugni* (s. v. *antico*).

Fonem /u/ u inicijalnoj poziciji bilježi se grafemom *v*: *Vredno* (s. v. *concerto*); *Vmnij* (s. v. *dotto*); *Vsdariti* (s. v. *guiderdonare*); *V'kratko* (s. v. *breuemente*).

Fonemi /s/ i /z/ bilježe se jednako – grafemom *s*, a fonem se /ž/ bilježi već otprije poznatim bilježenjem digramom *sg*.

3. O leksikografskoj metodi

Budući da *Vocabolario* po svojim strukturnim obilježjima i pretpostavljenoj namjeni ulazi u manje rječnike, i leksikografski postupci koje autor primjenjuje karakterizira naglašena jednostavnost. Dvojezični je to talijansko-hrvatski rječnik u kojemu na lijevoj strani rječničkoga članka stoji talijanska natuknica, dok je desna strana prijevod talijanske natuknice, odnosno hrvatski ekvivalent. U *Vocabolariju* se primjećuje izrazito oskudan leksikografski metajezik u etimološkoj i gramatičkoj sastavnici, dok na desnoj strani prevladava načelo nizanja sinonima.

Desna je strana *Vocabolarija* hrvatska, u njoj se dakle nalazi hrvatski prijevod talijanske natuknice, odnosno definicija. Cekinić u definiranju najčešće rabi sinonimijski niz kojemu u osnovi stoji mehanizam jukstapozicije univerbnih ekvivalenata. Tako možemo reći da je struktura hrvatske strane u *Vocabolariju* tipična za dvojezični rječnik, a nekoliko je osnovnih načela u formiranju definicije:

a) univerbni ekvivalent, npr. *klagnatse* (s. v. *adorare*); *promiscgliati* (s. v. *considerare*)

b) sintagmatski sklop, npr. *sladak govor* (s. v. *facondia*) ili lokucija, npr. *po-marciegne sunza* (s. v. *eclisse*)

c) dvočlani, tročlani a ponekad i četveročlani sinonimni niz, npr. *radostan, vesseo* (s. v. *allegro*); *kod, us, blisu* (s. v. *appresso*), te *naripiti, nasarnuti, nastupiti, obsiestiti* (s. v. *asalire*)

d) univerbni ekvivalent + opisna definicija i obrnuto, npr. *isgilitti, iskupstiti s'sgillom* (s. v. *diradicare*), te *nauala od puka, tiska* (s. v. *calca di gente*)

e) objasnidbeni izraz sastavljen od više ili manje razlikovnih elemenata signatuma, npr. *rasgouor meghiu dua, kad iedan pita, a drugi odgouara* (s. v. *dialogo*).

Vidljivo je da prevladava načelo ekvivalentnosti, što i odgovara tipu rječnika, no autor kadšto kombinira objasnidbeno uz načelo ekvivalentnosti leksema.

4. Izbor iz leksika

Pri razmatranju leksika Cekinićeva *Vocabolarija* nužno se mora voditi računa o sljedećemu: 1. rječnik nastaje nedugo nakon objavljivanja Della Bellina

Dizionario (prvo izdanje 1728. g.), leksikografske prijelomnice na planu leksikografskih postupaka; 2. formalna obilježja (opseg, rukopisno djelo) te namjena *Vocabolarija* (manji rječnik, praktična namjena) *a priori* ga spuštaju na ljestvici onodobnih leksikografskih prinosa i oduzimaju nam manevarski prostor u njegovu vrednovanju.

Štoviše, ako postavimo tezu o obrnutoj recipročnosti planova *rječničko blago* : *leksikografski postupci* (razvojem leksikografije kao jezikoslovne discipline potvrđenost različitih skupina vokabulara na određenom je stupnju prestala rasti i formirala se kao jedan općepotvrđeni fundus, ali se istodobno povećavao stupanj razvoja i primjene leksikografskih postupaka), jasno je da takva korelacija Cekiniću i *Vocabolariju* nije išla u prilog. Rječnik nastaje u prvoj polovici 18. st., gotovo stoljeće nakon Mikaljina *Blaga jezika slovinskoga* (prijelomnica u leksičkome bogatstvu) te nekoliko godina nakon Della Bellina *Dizionario* (prijelomnica u leksikografskim postupcima). Ako bi se dakle takva oštra diferencijacija primijenila doslovno, *Vocabolario* bi doista teško mogao ući u krug važnijih rječnika. Ipak, postoje dvije objektivne okolnosti po kojima leksičko razmatranje *Vocabolarija* postaje imperativom. Prije svega, ovaj rječnik nesumnjivo urasta u tradiciju dubrovačkoga jezičnoga *momentuma* Akademije ispraznih i skrbi za jezično blago koju je ona proklamirala. Premda nisu sastavili planirani veliki trojezični rječnik, niti je u stvarnosti zaživjelo načelo jezične čistoće, jedno je sigurno: s *Ispraznima* se stubokom mijenja odnos prema hrvatskome jeziku. Nedvojbeno je činjenica da Cekinić marljivo i predano prepisuje djela iz dubrovačke povijesti, piše kronike, molitve i propovijedi, pa u svojem radu osjeća potrebu za rječnikom. Sam ga sastavlja: ekscerpira dio leksika iz već objavljenih velikih rječnika, ali i nudi znatan broj vlastitih rješenja.

Valja spomenuti i dvojbe u literaturi oko toga je li i u kojoj mjeri Stulli crpio iz *Vocabolarija*. O tome, naime, veliku bojazan izražava Pavo Mitrović, koji tvrdi da može biti govora o tome da je Stulli koristio *Vocabolario*.⁷ Mijo Brlek na temelju arhivskih zapisa zaključuje da je Stulli imao na raspolaganju rukopisnu građu koja je nakon ukinuća isusovačkoga reda prenesena iz dubrovačkoga kolegija u Samostan Male braće. Naime, Brlek (1980: 235–236) to povezuje s činjenicom da je Joakimov brat Đivo, priznati stručnjak za hrvatski jezik imenovan 1773. g. privremenim upraviteljem isusovačkoga kolegija. Osim toga, Brlek (1980: 235) govori i o prijateljstvu Ivana Marije Matijaševića s Đivom Stullijem, te o njihovoj pomoći Joakimu u sastavljanju rječnika. Leksička

⁷ „Kako znamo da je Stulli sastavio svoj rječnik prema drugim rječnicima, a kako je bio malobraćanin dubrovački, to može biti govora o tome, da je vidio i upotrebljavao rukopisni rječnik svoga starijega brata u redu Cekinića.“ (Mitrović 1909: 532)

će usporedba, stoga, pokazati može li se, i u kojoj mjeri, govoriti o inkorporiranosti leksičkih elemenata *Vocabolarija* u Stullijev rječnik.

Broj leksema koje Cekinić preuzima iz Mikaljina *Blaga*, a koji nisu potvrđeni u Della Bellinu *Dizionarioju*, nije prevelik, a izdvajamo: *aier* (s. v. *aere*); *bratinzi* (s. v. *gemelli*); *korot* (s. v. *lusto*); *naismienize* (s. v. *a uiunda*); *natarkiuati* (s. v. *far scorerria*); *nenamiernos* (s. v. *assenza*); *obantiti* (s. v. *bandire*); *ogresnuti* (s. v. *attufarsi*); *okletua* (s. v. *congiura, conspirazione*); *pouietarze* (s. v. *aura*); *priduorie* (s. v. *atrio, cortile, portico*); *protomaistor* (s. v. *architetto*); *sauesgai* (s. v. *ligame, nodo*); *sgiugliu* (s. v. *calloso*); *skogiati* (s. v. *riscuotere*); *spouiedalaz* (s. v. *istorico*).

Potpuno očekivano, Cekinić je preuzeo niz zanimljivih Della Bellinih rješenja, od kojih ističemo izvedenice s prefiksom *ne-* kao u primjerima *nechiutiui* (s. v. *insensibile*); *nedohitni* (s. v. *incomprensibile*); *nekrotkos* (s. v. *im[m]odestia*); *nepridobitni* (s. v. *insuperabile*); *neprimierni* (s. v. *incomparabile*); *nerasbornos* (s. v. *im[m]oderazione*); *neslician* (s. v. *dissimile*); *nestauni* (s. v. *instabile*); *neustarpienstuo* (s. v. *impazienza*).

Leksemi koji su potvrđeni i u *Blagu* i u *Dizionarioju*, a Cekinić ih preuzima u *Vocabolario* osobito su mnogobrojni, a navodimo tek jedan dio:

VOCABOLARIO	BLAGO	DIZIONARIO
<i>Blisanzi</i> s. v. <i>Gemelli</i>	s. v. <i>bližanči</i>	s. v. <i>Gemello, figli gemelli</i>
<i>Bogomillij</i> s. v. <i>Deuoto</i>	s. v. <i>bogomilli</i>	s. v. <i>Divoto, Religioso, Pio</i>
<i>Darounik</i> s. v. <i>Dattore</i>	s. v. <i>darovnik</i>	s. v. <i>Donatore</i>
<i>Dielouati</i> s. v. <i>Lauorare</i>	s. v. <i>djellovati</i>	s. v. <i>Fare, Operare, Lavorare</i>
<i>Dundo</i> s. v. <i>Zio</i>	s. v. <i>dundo</i>	s. v. <i>Zio da canto di padre</i>
<i>Erzegh</i> s. v. <i>Duca</i>	s. v. <i>herzegh</i>	s. v. <i>Duca</i>
<i>Gombatse</i> s. v. <i>Contrastare</i>	s. v. <i>gombatise</i>	s. v. <i>Lottare</i>
<i>Igralaz</i> s. v. <i>Ballarino</i>	s. v. <i>igralač</i>	s. v. <i>Danzatore</i>
<i>Inostranz</i> s. v. <i>Forestiere</i>	s. v. <i>innostranač</i>	s. v. <i>Esterno, Forestiere</i>
<i>Isustiti</i> s. v. <i>Esprimere</i>	s. v. <i>ižustiti</i>	s. v. <i>Esprimere; Pronunciare, former le parole</i>
<i>Kgnisgeuan</i> s. v. <i>Letterato</i>	s. v. <i>kgnisgevan</i>	s. v. <i>Scientato; Scientifico</i>
<i>Kgnisgnizza</i> s. v. <i>Libreria</i>	s. v. <i>kgnisgniča</i>	s. v. <i>Libreria; Bibliotheca</i>
<i>Kolikos</i> s. v. <i>Quantita</i>	s. v. <i>kolikoft</i>	s. v. <i>Quantita</i>
<i>Korabglia</i> s. v. <i>Arca</i>	s. v. <i>korabglja</i>	s. v. <i>Legno; Nave; Galea</i>

<i>Ledina</i> s. v. <i>Non arrato</i>	s. v. <i>ledina</i>	s. v. <i>Campo incolto; Fondo sterile</i>
<i>Nadhoditti</i> s. v. <i>Auanzare</i>	s. v. <i>nadhoditti</i>	s. v. <i>Avvanzare; Passare</i>
<i>Nasliednik</i> s. v. <i>Imitatore</i>	s. v. <i>nasljednik</i>	s. v. <i>Aderente; Imitatore</i>
<i>Neboghomilos</i> s. v. <i>Indeuozione</i>	s. v. <i>nebogomilloft</i>	s. v. <i>Irreligiosita</i>
<i>Neuiernik</i> s. v. <i>Apostata</i>	s. v. <i>nevjernik</i>	s. v. <i>Idolatra; Infedele; Pagano; Nemico della fede</i>
<i>Pieualaz</i> s. v. <i>Cantore</i>	s. v. <i>pjevalač</i>	s. v. <i>Cantore e cantatore</i>
<i>Pobiseriti</i> s. v. <i>Ornar di gemme</i>	s. v. <i>pobiferiti</i>	s. v. <i>Imperlare</i>
<i>Priloscak</i> s. v. <i>Aggionta</i>	s. v. <i>prilosgjak</i>	s. v. <i>Aggiunta</i>
<i>Remeta</i> s. v. <i>Eremita</i>	s. v. <i>remeta</i>	s. v. <i>Romito; Eremita</i>
<i>Tomaciti</i> s. v. <i>Esporre</i>	s. v. <i>tomaciti</i>	s. v. <i>Esplicare; Esporre; Interpretare; Diffinire</i>

Provedena analiza svjedoči o visokome stupnju ovisnosti leksika *Vocabolarija* o *Blagu* i *Dizionarioju*. Mikaljin i Della Bellin utjecaj evidentan je u području općeuporabnoga leksika, ali i u specijaliziranim vokabularima. Isto tako utjecaj je evidentan i u području novotvorenica – izvedenica i složenica.

Razmjerno je znatan broj leksema koji u Cekinićevu *Vocabolariju* imaju prvu leksikografsku potvrdu. Kao temeljni kriterij uzet ćemo nepotvrđenost leksema u *Blagu* i *Dizionarioju*, a unutar tako definiranoga korpusa izdvojiti ćemo tri manje podskupine prvopotvrđenica:

a) Prva skupina upućuje na to da postoji velik broj leksema koje Stulli navodi u *Rjecosloju* bez oznake izvora, a koji bi mogli potjecati iz *Vocabolarija*. Ponajprije je tu riječ o složenicama *boghoneuiernik* (Rjec. s. v. *bogonevjernik*), *hudouierni* (Rjec. s. v. *hudovjeran* s uputom na *poganinski*), *inokupnos* (Rjec. s. v. *inokupnost*), te *suietostuornik* (Rjec. s. v. *svjetostvornik*). U toj su skupini leksema i izvedenice kalkirane prema talijanskome predlošku, npr. *neblagh* (Rjec. s. v. *neblag*), *neinako* (Rjec. s. v. *neinako*), *nesamarknuti* (Rjec. s. v. *nezamarknut*), te *nespomena* (Rjec. s. v. *nespomena*). Velik je broj i leksema koje Cekinić tvori neovisno o talijanskome modelu, npr. *duorkigniza* (Rjec. s. v. *dvorkinjica*), *gadesgliu* (Rjec. s. v. *gadexljiv*), *grabsca* (Rjec. s. v. *grab-sca*), *imeniti* (Rjec. s. v. *imeniti* s uputom na *imenovati*), *izgrubitti* (Rjec. s. v. *izgrubiti*), *krainik* (Rjec. s. v. *krajnik*), *krok* (Rjec. s. v. *krok*), *mochnos* (Rjec. s. v. *mochnost*), *obsinuti* (Rjec. s. v. *obsinuti*), *odredba* (Rjec. s. v. *odredba*),

okorusciati (Rjec. s. v. *okoruscatti*), *pociasniza* (Rjec. s. v. *pocsasnica*), *posliednizi* (Rjec. s. v. *posljednici*, *posljednik*), *prasnoruk* (Rjec. s. v. *prasnorucsac*, *prasnoruk*), *prikladnouati* (Rjec. s. v. *prikladovati* s uputom na *prikladati*), *raslauiti* (Rjec. s. v. *razslaviti*), *scarouitnik* (Rjec. s. v. *scarovitnik*), *vsopaciti* (Rjec. s. v. *uzopacsiti*), te *vstrucni* (Rjec. s. v. *ustrucsan* s uputom na *ustaviv*).

b) Druga skupina donosi lekseme za koje bi se moglo tvrditi da potječu iz Đurđevićeva *Saltjera slovinskog*. Velika je, naime, vjerojatnost da su i Cekinić i Stulli crpili iz Đurđevićeva djela, što je još izglednije ako se ima na umu izniman književni autoritet autora *Saltjera*, uglednoga člana i predsjednika *Ispraznih*. Nives Sironić-Bonefačić opsežnim je istraživanjem utvrdila da je Đurđevićev opus u velikoj mjeri utjecao na nastanak Della Bellina *Dizionarija*, kao i na samu strukturu njegova leksičkoga fundusa.⁸ To se osobito odnosi na dva Đurđevićeva kratka leksikografska rada – dva tumača riječi: prvi uz tekst *Uzdaha Mandaljene pokornice* (1728.), drugi uz tekst *Saltjera* (1727.). Stoga se može pretpostaviti da je upravo tumač riječi uz *Saltjera* utjecao i na Cekinićev i na Stullijev fundus. Nije do kraja jasno je li utjecaj na Stullija išao preko Cekinićeva *Vocabolarija*, ili su Cekinić i Stulli svaki neovisno crpili iz Đurđevićeva *Saltjera*. Riječ je o leksemima *besmiernos* (Rjec. s. v. *bezmjernost*), *cepgliati* (Rjec. s. v. *csepljati*), *ciualaz* (Rjec. s. v. *csuvalac*), *darie* (Rjec. s. v. *darje* s uputom na *dar*), *daunoroditegl* (Rjec. s. v. *davnoroditelj*), *dohodni* (Rjec. s. v. *dohodan*), *glasouitti* (Rjec. s. v. *glasoviti*), *nastupnik* (Rjec. s. v. *nastupnik*), *rasboini* (Rjec. s. v. *razbojan*), *sfietgnak* (Rjec. s. v. *svjetnjak*), *suadiegne* (Rjec. s. v. *svadjenje*), *suemochni* (Rjec. s. v. *svemochan*), te *tarpech* (Rjec. s. v. *tarpech*).

c) U treću skupinu ubrajamo lekseme koji nisu zabilježeni ni u Mikalje, ni u Della Belle, a potom ni u Stullija. Pomnijim pregledom te skupine leksema utvrđujemo da je prije svega sastavljena od dobrih prozirnih složenica kalkiranih prema talijanskome predlošku. Takvi su leksemi između ostalih *boghociastiti* ‘častiti Boga’, *hipocasnik* ‘idolopoklonik’, *hipocasnos* ‘idolopoklonstvo’, *hipocastiti* ‘klanjati se idolima’, *slohotiegne* ‘zlonamjernost’, *suiesdosloustuo* ‘astrologija’. Velik je broj i Cekinićevih složenica koje nisu kalkovani prema talijanskom, već prozirni autorovi neologizmi: *daruodieglnik* ‘drvodjelja’, *kgngnostuorni* ‘akademski’, *kollouladalaz* ‘kočijaš’, *mudrogouornos* ‘rječitost’, *sfetolasgaz* ‘licemjer’, *snanosakonik* ‘onaj koji poznaje zakon, pravnik’, *sueghsliediti* ‘nastaviti’, *suestuorni* ‘koji sve stvara’, *tuardouladalaz* ‘vladar dvorca’. Nije zanemariv ni postotak izvedenica načinjenih pre-

⁸ V. Sironić-Bonefačić 1991.

ma talijanskome modelu: *nadalecitse* ‘udaljiti se’, *neobechiui* ‘nedruževan, nepristupačan’, *neradbeni* ‘neuredan’, *nerasmiscglienos* ‘neopreznost’, *vnapoiti* ‘napiti’. Među izvedenicama neke su nešto manje pouzdane, primjerice *nespomnutse* ‘zaboraviti’. U Cekinića su prvi put leksikografski zabilježene i neke primljenice i prilagođenice: *konat* ‘račun’, *legati* ‘čitati’, *pijs* ‘uteg’, *skosginik* ‘pobirač, naplaćivač’.

d) Četvrta skupina bilježi lekseme koji se u Stullija donose s oznakom nekoga književnog izvora. Tu ubrajamo prozirne kovanice *blagouies*, *blagouiesnik*, *dughocchia*, *naimenouati*, potom izvedenice *negliuuen*, *neobchiui*, *nepostagnie*, *nepristoiati*, *neraslogiti*. te dobre složenice nastale prema talijanskome uzoru: *rukostuoraz*, *suiesdoslouaz*. Autorova kreativna jezična sposobnost došla je do izražaja u tvorenju leksema *rukostuoraz*, *samohochno*, *suedarsgechi* i *vsgouarati*.

5. Zaključak

Fra Lovro Cekinić ostavio je neizbrisiv trag u dubrovačkoj kulturnoj prošlosti ponajprije kao prepisivač, kroničar i propovjednik. No, njegova (u literaturi zanemarena) nastojanja na polju leksikografije ovjekovječena su u priručnome dvojezičnome talijansko-hrvatskome rječniku *Vocabolario italiano-illirico* koji obaseže 5080 natuknica. Grafijska rješenja u rječniku logičan su nastavak dubrovačke grafijske tradicije, ali ne može se reći da autor preuzima točno određeni model. Analiza je pokazala da je riječ o manje ili više dobroj kombinaciji već postojećih rješenja.

Temeljno je Cekinićevo leksikografsko načelo nizanje sinonima kojemu u osnovi stoji mehanizam jukstapozicije univerbnih ekvivalenata, što je uostalom načelo inherentno dvojezičnome rječniku.

Vocabolario nastaje gotovo stoljeće nakon Mikaljina *Blaga* te nekoliko godina nakon Della Bellina *Dizionarioja*, pa je i očekivan utjecaj tih dvaju „prestižnih“ leksikografskih djela na Cekinićev leksički korpus. Ta činjenica, međutim, nimalo ne limitira autorovu kreativnu jezičnu djelatnost: razmjerno je znatan broj leksema koji u *Vocabolariju* imaju prvu leksikografsku potvrdu.

Cekinićev rukopisni *Vocabolario* iznimno je vrijedan prinos leksikografskome korpusu dubrovačkoga areala koji na osobit način svjedoči o postojanoj skrbi za jezičnu i leksičku normu. Karika je to koja povezuje Mikaljina i Della Bellina kapitalna leksikografska ostvarenja iz 17. i 18. stoljeća sa Stullijevim iscrpnim rječničkim korpusom.

Literatura:

Rukopisni izvori:

Decreta et Acta in Capitulis et Congregationibus Fratrum Minorum Prou[inc]ie Ragusine, ab Ann. 1708 usque ad Ann. 1795., rukopis u biblioteci Samostana Male braće u Dubrovniku.

Istoria e Priuilegj Dell'Osseruante Prou[inci]a di Ragusa, Racolti da diuersi luogi, e posti qui in un uolume, dal P. F. Lorenzo di Ragusa min. Oss. nell'anno 1741., Rukopisni kodeks, čuva se u biblioteci Samostana Male braće pod sign. br. 347.

Rječnici (rukopisni i tiskani):

CEKINIĆ, LOVRO. *Vocabolario italiano-illirico raccolto da P. Lorenzo da Ragusa Min. Osserv. di S. Francesco, detto Zecchinich*, u: *Razlika skladanja slovinska*, rukopis u biblioteci Samostana Male braće u Dubrovniku, br. 194 (Čulić 189).

DELLA BELLA, ARDELIO 1728. *Dizionario Italiano, Latino, Illirico...*, Venezia.

MIKALJA, JAKOV 1649. *Blago jezika slovinskoga illi Slovnik u Komu izgovaraju-se rjeci slovinske Latinski i Diacki. Thesaurus linguae Illyricae sive Dictionarium Illyricum. In quo verba Illyrica Italice, et Latine redduntur*. Laureti. *Razlika skladanja slovinska*, rukopisni kodeks u biblioteci Samostana Male braće, br. 194.

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. 1880.–1976. I–XCVII, Zagreb: JAZU.
Joakima Stulli Dubrocsanina svechenika reda s. Franceska Serafinskoga Rjecoslòxje u komu donosuse upotrebljenja, urednia, mucsnia istieh jezika krasnoslovja nacsini, izgovaranja i prorjecsja, A – O, Illir. Ital. Lat. C]ast druga, Razdjeljak parvi. U Dubrovniku MDCCCVI, po Antunu Martekini, s' dopusctenjem starjescina.

Konzultirana i citirana literatura:

APPENDINI, FRANJO MARIJA 1803. *Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei*. II. Ragusa.

BERIĆ, DUŠAN 1956. Još dva nepoznata djela fra Lovre Miloradovića zvanog Cekinića. *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor P. Popovića*, XXII, 3–4, Beograd, 264–270.

BOGIŠIĆ, RAFO 1992. Još jedan rukopisni kodeks o. Lovre Cekinića (1694. – 1752.). *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, sv. XXX, Dubrovnik, 93–98.

BRLEK, MIJO IVAN 1952. *Rukopisi Knjižnice Male braće u Dubrovniku*. Zagreb: JAZU.

- BRLEK, MIJO IVAN 1980. Joakim Stulli (1730. – 1817.), dubrovački leksikograf. *Anali JAZU*, 18, Dubrovnik, 221–249.
- CERVA, SERAPHINUS MARIA 1975.–1980. *Bibliotheca Ragusina in qua Ragusini scriptores eorumque gesta et scripta recensentur*. Ed. S. Krasić, Tom I–III. Zagrabiae.
- DOLCI, SEBASTIAN 1767. *Fasti litterario-Ragusini*. Venetiis: Excudebat Gaspar Storti.
- DŽAMANIĆ, RAJMUND 1639. *Nauk za pisati dobro latinskijem slovima riječi jezika slovinskoga*. Venecija: Marko Ginammi.
- FRANIĆ, IVANA 2004a. Mjesto dubrovačkih rukopisnih rječnika iz prve polovice osamnaestoga stoljeća u hrvatskoj leksikografiji (*Dictionarium Latino-Illiricum* Đure Matijaševića i *Vocabolario italiano-illirico* Lovre Cekinića), doktorska disertacija u rukopisu. Zagreb.
- FRANIĆ, IVANA 2004b. Jezična analiza dubrovačke zbirke poslovice *Proričja slovinska* iz 1697. g. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 30, Zagreb, 31–58.
- FRANIĆ, IVANA 2005. Rukopisni *Dictionarium Latino-Illiricum* (1715.–1716.) Đure Matijaševića. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 31, Zagreb, 51–87.
- FRANOLIĆ, BRANKO 1985. *A Bibliography of Croatian Dictionaries*. Paris: Nouvelles éditions latines.
- GABRIĆ-BAGARIĆ, DARIJA 1999. Leksički raguzeizmi u rukopisnom prijevodu *Biblije* Bartola Kašića. *Dubrovnik*, 1–2, Dubrovnik, 21–38.
- GABRIĆ-BAGARIĆ, DARIJA 2000. Dopreporodni štokavski rječnici – dostupnost i uporabivost. *Riječki filološki dani: zbornik radova*, 3, Rijeka, 113–122.
- GABRIĆ-BAGARIĆ, DARIJA 2001. Postoji li rječnički članak u dopreporodnim rječnicima. *Filologija*, 36–37, Zagreb, 149–160.
- GABRIĆ-BAGARIĆ, DARIJA 2002. *Blago jezika slovinskoga* J. Mikalje – ishodište hrvatske leksikografije. *Forum*, 7–9, 1069–1077.
- Hrvatski biografski leksikon*, sv. 2. 1989. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- KÖRBLER, ĐURO 1916. Novije dvije publikacije o dubrovačkim Franjevcima. *Nastavni vjesnik*, XXV/4, 220–232.
- LAZNIĆ, VELIMIR. *Govor Dubrovnička u 17. i 18. stoljeću (na osnovi arhivskih spisa)*. Mostar: Sveučilište u Mostaru.
- Leksik prezimena Hrvatske*. 1976. Zagreb: Institut za jezik – Nakladni zavod Matice hrvatske.
- LJUBIĆ, SIMONE 1856. *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*. Vienna.

- MARETIĆ, TOMO 1889. *Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima*. Zagreb: JAZU.
- MARTINOVIĆ, IVICA 2001. Kritički aparat Cekinić (1731.) vs. Bogović (1853.). *Dubrovnik*, 2, Dubrovnik, 52–118.
- MITROVIĆ, PAVO 1909. Četiri nepoznata dubrovačka rječnika. *Nastavni vjesnik*, knj. XVII., sv. 7, Zagreb, 522–539.
- MOGUŠ, MILAN; JOSIP VONČINA 1969. Latinica u Hrvata. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 11, Zagreb, 61–81.
- NEMEC, KREŠIMIR (ur.) 2000. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Zagreb: Školska knjiga.
- PANTIĆ, MIROSLAV 1985. Književnost Dubrovnika i franjevci. U knjizi *Samostan Male braće u Dubrovniku: zbornik radova*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost – Grafički zavod Hrvatske.
- PIVČEVIĆ, IVAN 1909.–1910. Još jedno nepoznato djelo oca Lovre Cekinića. *Nastavni vjesnik*, XVIII, 128–131.
- PULJIĆ, IVICA (ur.) 1994. *Hutovo [Dobri Do, Glumina, Mramor, Prapratnica, Previš, Tuhinje, Vjetrenik, Zelenikovci]*. Mostar: Biskupski ordinarijat Mostar.
- PULJIĆ, IVICA; STANISLAV VUKOREP 1994. Naša prezimena: korijeni i razvoj. U knjizi *Hutovo [Dobri Do, Glumina, Mramor, Prapratnica, Previš, Tuhinje, Vjetrenik, Zelenikovci]*. Mostar: Biskupski ordinarijat Mostar, 285–371.
- PUTANEC, VALENTIN 1992. *Priručnik za proučavanje povijesti leksikografije*. Zagreb. [umnoženo kao rukopis; prerađen i doraden članak *Leksikografija, Enciklopedija Jugoslavije*, 5, 1962, 502–512]
- REŠETAR, MILAN 1926. Uvod u djela Ignacija Ćorĳi. *Stari pisci hrvatski*, knj. XXV/2, Zagreb: JAZU, V–CLII.
- RODE, BENVENUTO 1914. *Necrologium Fratrum Minorum de Observantia Provinciae S. Francisci Ragusii*. *Analecta Franciscana*, t. VI, Ad Claras Aquas (Quaracchi).
- SIRONIĆ-BONEFAČIĆ, NIVES 1991. Ardelio Della Bella i Ignjat Đurđević. *Filologija*, 19, Zagreb, 49–72.
- SIVRIĆ, MARIJAN 1981. O nekim upisima hercegovačkih prezimena u drugoj polovini 17. stoljeća u maticama župe Grad u Dubrovniku. *Hercegovina*, 1, Mostar.
- SIVRIĆ, MARIJAN 2003. Migracije iz Hercegovine na dubrovačko područje od potresa 1667. do pada Republike 1808. g. *Humski zbornik*, 6, Mostar – Dubrovnik.
- VELNIĆ, JUSTIN (ur.) 1985. *Samostan Male braće u Dubrovniku: zbornik radova*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost – Grafički zavod Hrvatske.
- VONČINA, JOSIP 1999. *Tekstološka načela*. Zagreb: Matica hrvatska.

VONČINA, JOSIP 2004. Hrvatski rječnici. U knjizi *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost*, sv. III., Barok i prosvjetiteljstvo, ur. Ivan Supičić, Zagreb: HAZU – Školska knjiga.

The manuscript dictionary *Vocabolario italiano-illirico* (~ 1745) written by Lovro Cekinić

Summary

The paper considers the manuscript dictionary *Vocabolario italiano-illirico*, a practically unknown bilingual Italian-Croatian manuscript dictionary, written by Father Lovro Cekinić. He was a Franciscan friar, most commonly known as a collector and a scribe of works referencing Dubrovnik's history and literature. The manuscript dates from the 1740s, and today is preserved at the library of Mala braća, a Franciscan Monastery in Dubrovnik. The author analyses the lexicographic method and describes the lexical treasure of the right-hand, Croatian column of the dictionary.

Ključne riječi: Lovro Cekinić, Dubrovnik, hrvatska leksikografija, 18. stoljeće, leksikografska metoda, leksik.

Key words: Lovro Cekinić, Dubrovnik, Croatian lexicography, the 18th century, lexicographic method, lexicon.